

О. М. Берназ-Лукавецькакандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

АНАЛІЗ ДОГОВОРІВ У СФЕРІ ЕНЕРГЕТИКИ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Енергетична галузь активно розвивається та знаходиться на стадії революційних змін, нові способи, які використовуються для її видобутку активно змінюються кожного року завдяки новітнім технологіям. Як наслідок ми спостерігаємо і зміну взаємовідносин між споживачами та постачальниками енергії. Саме тому можливість укладання нових видів договорів у сфері енергетики використовуючи міжнародний та український досвід зможуть у цьому допомогти. Для цього сторонам договорів необхідно буде вийти за межі традиційних видів договорів у сфері енергетики та створити та використовувати нові їх види, що активно застосовуються у різних частинах нашого світу.

У статті розглянуті та проаналізовані основні види договорів у сфері енергетики, серед них: роздрібні енергосервісні контракти (RESC), енергетичні контракти на основі прогнозу погоди, угоди про закупівлю електроенергії (PPA), включаючи основні їх підвиди (PPA на місці, зовнішні PPA, «sleeved PPA»), договори купівлі-продажу електричної енергії за «зеленим» тарифом приватним домогосподарством, контракти на енергетичні послуги комунального підприємства, енергосервісні контракти (договори) ЕСКО, тощо.

Найбільшого попиту за останні роки в Україні набули договори купівлі-продажу електричної енергії за «зеленим» тарифом приватним домогосподарством. Але на теперішній час, у зв'язку з прийнятим ЗУ «Про внесення змін до деяких законів України щодо відновлення «зеленої» трансформації енергетичної системи України» відбуваються відповідні зміни у цій галузі.

А також ми можемо спостерігати активне застосування у нас енергосервісних договорів ЕСКО, тому, що у нашій країні налічується приблизно вісімдесят тисяч бюджетних установ, що використовують у декілька разів більше ресурсів, ніж у таких самих європейських установах.

Ключові слова: договір, постачальник, споживач, цивільно-правові відносини, сторони договору, енергетичний договір, договори у сфері енергетики, договір купівлі-продажу електричної енергії, «зелений тариф», енергія, енергосервісний договір.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день суспільство не може існувати без такої важливої галузі як енергетика, яка в свою чергу включає в себе електроенергетику, вугільну промисловість та теплоенергетику. Постійний розвиток енергетичної галузі спричинив потребу у появі нових видів договорів у сфері енергетики у всьому світі, Україна також не є виключенням, саме тому дуже важливо дослідити цей напрямок та проаналізувати основні види договорів у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В українській юридичній науці питання щодо аналізу договорів у сфері енергетики не були предметом комплексного дослідження. Теоретичну основу дослідження склали наукові праці таких правознавців, як Н.Ю. Голубева,

С.Д. Гринько, О.В. Дзера, А.С. Довгерт, І.В. Давидова, В.В. Луць, В.П. Маковій, Р.А. Майданик, С.В. Резніченко, Сафончик, Є. О. Харитонов, Я. М. Шевченко, та інших.

Дослідженням особливістю укладання та змістом договорів у сфері альтернативної енергетики, питаннями договірних відносин у сфері енергетики та використанням примірних та типових договорів у галузі електроенергетики України займалися українські науковці: А.І. Луцький, Р.Р. Дубас, Я.Р. Кицик, О. Волошин.

Мета статті – дослідження та аналіз різновидів договорів у сфері енергетики у міжнародному просторі та в Україні.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи міжнародний досвід можна виділити наступні

види договорів у сфері енергетики. По – перше це - енергетичний договір. Це юридична угода між двома сторонами: постачальником енергії та споживачем. Постачальник встановлює систему, яка доставляє електроенергію споживачеві за певною вартістю, а в обмін на це споживач платить йому за їхні послуги. Споживачем може бути окрема особа або підприємство; це також може бути інша компанія чи державна установа.

Енергетичні контракти охоплюють усе: від вітрової та сонячної енергії до природного газу та вугілля, тому важливо переконатися, що компанія отримує правильні джерела енергії. Це означає дослідження типів доступних відновлюваних і невідновлюваних джерел енергії та вивчення того, як вони впливають на конкретний бізнес і навколишнє середовище.

Навіть якщо особа веде малий бізнес, їй все одно потрібні енергетичні послуги або контракти на електроенергію, щоб правильно вести свій бізнес для того, щоб уникнути переплати за електроенергію.

В свою чергу, енергетичні контракти можна поділити на наступні види: роздрібні енергосервісні контракти (RESC), енергетичні контракти на основі прогнозу погоди, угоди про закупівлю електроенергії (PPA), договори купівлі-продажу електричної енергії за «зеленим» тарифом, контракти на енергетичні послуги комунального підприємства, енергосервісні контракти (договори) ЕСКО, тощо.

Розглянемо кожен з них окремо.

Роздрібні енергосервісні контракти (RESC) є найпоширенішим типом енергетичних контрактів. Вони можуть охоплювати використання електроенергії або природного газу. Ці контракти відомі як плани з «фіксованою ставкою», оскільки вони фіксують ставку на термін дії угоди.

Користуючись сплачує цю фіксовану ставку протягом терміну дії контрактів на роздрібну енергію, незалежно від того, скільки електроенергії чи природного газу він використовує. Користувач сплатить різницю за стандартними ставками, якщо використає суму, що перевищує суму, передбачену його планом. Якщо він буде використовувати менше, ніж зазначено у його угоді, він отримає частину грошей від своєї комунальної компанії.

Енергетичні контракти на основі прогнозу погоди є контракти, пов'язані з погодою. Таким чином, ціна електроенергії змінюється залежно від того, скільки електроенергії користувач

використовує та скільки коштує виробництво енергії в певний час.

Контракти на роздрібні енергетичні послуги на основі прогнозу погоди зазвичай довгострокові й тривають від одного року до п'яти чи десяти років. Тривалість контракту залежить від того, як довго проіснує вітряна або сонячна станція. Ці контракти можуть бути строковими або змінними. Фіксований енергетичний контракт означає, що користувач платитиме за встановлену місячну ставку, незалежно від того, що станеться з погодою. Водночас контракт із змінною енергією означає, що його ставка коливатиметься залежно від того, скільки електроенергії генерують ресурси комунальної компанії (офшорна вітрова, сонячна, гідроелектростанція) за певної погоди.

Контракти на електроенергію, які залежать від погоди, корисні для економії грошей щомісячному рахунку користувача за рахунок зменшення споживання в пікові сезони. Вони також дозволяють купувати більше електроенергії в сезони, коли ціни нижчі [2].

Договори купівлі-продажу електроенергії (PPA). PPA — це довгострокові контракти на купівлю відновлюваної енергії в погоджених обсягах і за цінами, які відповідають потребам виробника та споживача. Ці угоди про відновлювану енергетику надають обом сторонам не тільки фінансово вигідні рішення, але й забезпечують постачання чистої відновлюваної енергії для компаній і дозволяють направляти інвестиції в додаткові розробки відновлюваної енергетики.

Договір купівлі-продажу електроенергії – це варіант фінансування енергетичного проекту, як правило, для великих проектів, який передбачає договірну угоду між розробником, інвестором і приймаючим клієнтом. Розробник покриває встановлення енергетичної системи на території замовника, включаючи проектування, будівництво та придбання коштів для всіх встановлених систем відновлюваних джерел. Капітал надходить від інвестора. Хост-клієнт не оплачує встановлення системи. Натомість вони купують послуги, які надає їхня система, за фіксованою місячною ціною, як правило, нижчою, ніж роздрібна ставка комунального підприємства.

Угоди про закупівлю енергії з відновлюваних джерел енергії, пов'язані з вітром та відновлюваними джерелами енергії, зазвичай передбачають передачу гарантій походження споживачу, що надає докази того, що користувач придбав таку кількість відновлюваної енергії [3; 4].

Даний договір вдало застосовується і в Україні, його також називають договором купівлі-продажу електричної енергії за «зеленим» тарифом приватним домогосподарством. «Зеленим тарифом» вважається особливий тариф, за яким держава може купувати у приватних осіб, а також у ФОПів та юридичних осіб електроенергію, яка отримана лише з альтернативних джерел.

Договори купівлі-продажу електричної енергії за «зеленим» тарифом приватним домогосподарством укладалися споживачами після подання відповідної заяви до будь якого центру обслуговування споживачів, а також за наявності відповідних документів, наприклад, документу, що підтверджує право власності на нерухоме майно, паспорта споживача, тощо. Головною умовою для споживача є те, що йому необхідно бути стороною діючих договорів: договору про постачання електроенергії та договору про надання послуг з розподілу електроенергії.

Даний договір містить наступні умови договору: предмет, права та обов'язки сторін, умови про вимірювання та облік електричної енергії, умови та порядок оплати, відповідальність сторін, строк дії договору. Інформацію про засоби вимірювальної техніки електроенергії бажано зазначити у додатку до договору купівлі-продажу електричної енергії за «зеленим» тарифом приватним домогосподарством.

Однак на сьогоднішній момент, у зв'язку з прийнятим ЗУ «Про внесення змін до деяких законів України щодо відновлення «зеленої» трансформації енергетичної системи України» відбулися зміни щодо регулювання «зелених» аукціонів, гарантій походження електроенергії та контрактів на різницю, а також даним законом вводяться нові засоби підтримки, наприклад механізми: самовиробництва та ринкової премії [5].

Умовно у міжнародному просторі існує три типи РРА, які дещо збігаються. Спільним для всіх трьох є фіксована кількість електроенергії, яка продається та постачається в РРА. Різниця лише в тому, як подається електрика.

– РРА на місці. Договір купівлі-продажу електроенергії на місці є прямим фізичним постачанням електроенергії, що вимагає фізичної близькості від заводу та споживача. РРА на місці означає, що генеруюча станція розташована за точкою обліку споживача, і навіть може бути в тому самому місці (наприклад, на території компанії). Профіль споживання споживача

зазвичай диктує конкретні встановлення, а також параметри РРА. Оператор мережі бере участь настільки, наскільки залишкова електроенергія може бути подана в мережу. Оскільки електроенергія, вироблена РРА на місці, безпосередньо зменшує споживання компанії, усі РРА на місці також є корпоративними РРА. Наприклад, промислова компанія з відповідним дахом на своїй території може хотіти зменшити свої витрати на закупівлю електроенергії, але не бажає брати на себе встановлення фотоелектричної системи на своєму даху. Натомість компанія вирішує передати проект (а також фінансові та операційні ризики) аутсорсингу. З цієї метою компанія укладає на місці РРА з планувальником проекту, який тепер встановлює фотоелектричну систему на даху та продає вироблену електроенергію безпосередньо компанії.

– Зовнішні РРА. Зовнішні РРА не є прямим фізичним постачанням електроенергії між станцією та сусіднім споживачем. Це лише угода про придбання фізичної кількості електроенергії, як визначено в РРА. На відміну від локальних РРА, виробник постачає електроенергію споживачеві через державну мережу. Це потребує додаткового розрахунку через балансуєчі групи генеруючої станції та споживача. Електростанцію не обов'язково розташовувати поблизу споживача. Це забезпечує додаткову гнучкість, оскільки тепер оператор установки може вибрати місця з оптимальними умовами або вже існуючу установку. Одна станція також може укласти кілька договорів купівлі-продажу електроенергії з різними споживачами, яким зараховується частка виробленої електроенергії через їх балансуєчі групи. Ціна на постачання електроенергії обговорюється в РРА, тобто всі учасники мають довгострокову цінову гарантію. Якщо застосовно, збори та збори за мережу все одно потрібно сплатити оператору мережі.

– «Sleeved («рукавний») РРА». Sleeved РРА – це просто зовнішній РРА, у якому постачальник енергетичних послуг бере на себе різні процеси та діє як посередник між виробником і споживачем. Він може надавати наступні послуги: управління балансуєчою групою, об'єднання різних виробників електроенергії у свій портфель, постачання залишкової кількості електроенергії або продаж надлишкової кількості, підготовка прогнозів подачі електроенергії, маркетинг екологічних сертифікатів або прийняття різних ризиків (наприклад, балансування витрат на енергію або ризики дефолту/

неплатоспроможності партнера по договору).

Однією з головних переваг закритого РРА є те, що він дозволяє компаніям і організаціям зменшити свої витрати на енергію, купуючи електроенергію, вироблену сонячною енергетичною системою, за фіксованою ціною, яка часто нижча за ціну, яку вони платили б за електроенергію з мережі. Це може допомогти компаніям і організаціям заощадити гроші на рахунках за електроенергію, а також зменшити свій вуглецевий слід.

Наразі є п'ятнадцять штатів, які прийняли законодавство, яке дозволяє та/або регулює РРА. У таких штатах дозволено укладати угоди про купівлю електроенергії: Арканзас, Колорадо, Коннектикут, Делавер, Гаваї, Айова, Мічиган, Монтана, Небраска, Нью-Гемпшир, Нью-Джерсі, Орегон, Род-Айленд, Вірджинія, Вашингтон [3].

Також окреме місце, наприклад у США, займає контракт на енергетичні послуги комунального підприємства (UESC) — це придбання з обмеженим джерелом коштів між федеральним агентством і обслуговуючим комунальним підприємством для надання послуг з управління енергією, включаючи підвищення ефективності використання енергії та води та зменшення попиту на енергію. Відповідно до Закону про енергетичну політику від 1992 року (кодифікований як 42 USC § 8256), федеральні агентства мають право та заохочуються брати участь у програмах заохочення комунальних підприємств, які сприяють таким покращенням і які зазвичай доступні для клієнтів комунальних підприємств [6].

Останнім десятиліттям у договірній практиці зарубіжних країн активно використовуються енергосервісні контракти, Україна не є виключенням також. Дані договори дозволяють клієнту скоротити операційні витрати, перенести ризик і зосередити увагу на основній діяльності.

Енергосервісний контракт (договір) — форма аутсорсингу. Він буде обраний лише тоді, коли очікуване зниження виробничих витрат на постачання енергетичних послуг може більш ніж компенсувати трансакційні витрати на переговори та управління відносинами з постачальником енергетичних послуг. Контракт на енергетичні послуги передбачає аутсорсинг однієї або кількох пов'язаних з енергією послуг третій стороні. У своїй найпростішій формі контракт на енергосервіс може гарантувати постачання гарячої води та/або електроенергії за зниженою ціною, але в більш складній формі договір може

гарантувати певні рівні надання послуг, такі як рівень освітлення, кімнатна температура, вологість та «комфорт». У своїй найбільш розвиненій формі енергосервісний контракт дозволяє клієнту мінімізувати загальний рахунок за послуги, які надає енергетика, за допомогою одного договору з постачальником енергосервісу.

Енергосервісні компанії (ЕСКО) зазвичай пропонують комплексні контракти, які включають системи енергетичної інформації та контролю, енергетичні аудити, встановлення, експлуатацію та технічне обслуговування обладнання, конкурентоспроможне фінансування, а також закупівлю палива та електроенергії. Ці контракти дозволяють клієнту зменшити витрати на електроенергію, перенести ризик і зосередити увагу на основній діяльності [7].

В Україні також активно застосовуються такі договори, тому, що у нас налічується приблизно вісімдесят тисяч бюджетних установ, що використовують у декілька разів більше ресурсів, ніж у таких самих європейських установах. Саме тому важливо залучати місцевих та зарубіжних інвесторів ЕСКО. Енергосервісні компанії розробляють, проектують, будують та організують фінансування проектів, які заощаджують енергію, зменшують витрати на енергію та зменшують витрати на експлуатацію та технічне обслуговування об'єктів своїх клієнтів. Завдяки їх роботі пов'язаною з впровадженням інноваційних енергоефективних методів замовник може заощадити ресурси та гроші. Частина цих грошей отримує ЕСКО як оплату по енергосервісному договору за надані послуги, тим самим повертаючи свої інвестиції.

Суттєва енергоефективна модернізація та технології відновлюваної енергетики, які є невід'ємною частиною проектів контрактів на ефективність енергозбереження, зазвичай вимагають великих початкових капіталовкладень і можуть мати відносно тривалий період окупності. Тому такі договори можуть укладатися на достатньо тривалий строк 10-15 років [8; 9].

Висновки і пропозиції. Як ми бачимо сфера енергетики переживає революцію. Способи, які використовуються для її видобутку активно змінюються. У майбутньому споживачі зможуть отримувати більш персоналізоване, безпроблемне обслуговування, яке дозволить знизити рахунки, а також забезпечувати енергію з низьким вмістом вуглецю.

Новітні технології є ключовим рушієм цих змін, оскільки вони змінюють спосіб взаємодії

споживачів із постачальниками енергії та змінюють їхні очікування. Саме можливість укладання нових видів договорів у сфері енергетики використовуючи міжнародний та український досвід зможуть у цьому допомогти. Для цього сторонам договорів потрібно буде вийти за межі традиційних видів договорів у сфері енергетики та створити та використовувати нові їх види, що активно застосовуються у різних частинах нашого світу.

Глобальне потепління спричиняє довготривалі зміни в нашій кліматичній системі. Зараз як ніколи важливо бути лідером у захисті клімату, а тому договори про використання відновлюваної енергії є чудовим способом досягнення цієї мети. Підписання корпоративних угод про закупівлю відновлюваної енергії або вітрової енергії дозволить збільшити потужність відновлюваних джерел енергії та допоможе зробити світ зеленішим.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про альтернативні джерела енергії» від 20.02.2003 р. № 555-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15#Text>
2. Energy contracts: everything you need to know about them. URL: <https://navigatepower.com/energy-contracts-everything-you-need-to-know-about-them/>
3. Which States Allow Power Purchase Agreements (PPAs)? URL: <https://goenergylink.com/blog/states-allow-power-purchase-agreements/>
4. Renewable power purchase agreements. URL: <https://www.ge.com/renewableenergy/wind-energy/commercial-partnering-development/ppa>
5. «Зелена» енергетика: як бізнес стає екологічним. URL: <https://www.epravda.com.ua/projects/ekonomika-bez-vykydiv/2021/05/17/673870/>
6. About Utility Energy Service Contracts. URL: <https://www.energy.gov/femp/about-utility-energy-service-contracts>
7. The economics of energy service contracts. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0301421505003411>
8. Енергосервісні контракти – ефективний інструмент фінансування енергоефективних проєктів. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/282/Guideline_-_ESCO.pdf
9. Energy Service Companies. URL: <https://www.energy.gov/femp/energy-service-companies>

Bernaz-Lukavetska O. M. Analysis of contracts in the energy field: Ukrainian and international experience

The energy sector is actively developing and is at the stage of revolutionary changes, new methods used for its extraction are actively changing every year thanks to the latest technologies. As a result, we are also observing a change in the relationship between energy consumers and suppliers. That is why the possibility of concluding new types of contracts in the field of energy using international and Ukrainian experience can help in this. For this, the parties to the contracts will need to go beyond the traditional types of contracts in the field of energy and create and use new types of them that are actively used in different parts of our world.

The article examines and analyzes the main types of contracts in the energy sector, among them: retail energy service contracts (RESC), energy contracts based on weather forecasts, power purchase agreements (PPA), including their main subtypes (on-site PPA, external PPA, “sleeved PPA”), contracts for the purchase and sale of electric energy at a “green” tariff by a private household, contracts for energy services of a utility company, energy service contracts (contracts) of ESCO, etc.

Contracts for the purchase and sale of electric energy at the “green” tariff by private households have gained the greatest demand in Ukraine in recent years. But for the time being, in connection with the adopted Law “On Amendments to Some Laws of Ukraine Regarding the Restoration of the “Green” Transformation of the Energy System of Ukraine”, relevant changes are taking place in this field.

And we can also observe the active use of ESCO energy service contracts in our country, because there are approximately eighty thousand budget institutions in our country, which use several times more resources than the same European institutions.

Key words: *contract, supplier, consumer, civil-law relations, parties to the contract, energy contract, contracts in the field of energy, electricity purchase and sale contract, “green tariff”, energy, energy service contract.*